

Advokatfiskalerna vid hovrätterna i Finland fram till 1900

Utbildning, karriär och social status

Entisen ukkotuomarin, laamanni Aarne Kurolan pöydälle tuli päivittäin suuri nippu postia. Hän selasi heti kaikki kirjeet ja huokaisi helpotuksesta, jos yksikään kirje ei ollut Vaasan hovioikeuden kanneviskaalilta. Päivä oli pelastettu. Pahimpia kirjeitä sporttelituomareille olivat kirjeet, joissa kanneviskaalille oli kanneltu – aiheesta tai aiheetta – liian suurista lunastusmaksuista tai veroista. Myös varhempina aikoina varatuomarin arvonimen saantia lykättiin sen varalta, ettei auskultantin mahdollisesti tekemät virheet tulisi esille, valituksissa tai muutoin. Valitusta tai vetoa käsiteltäessä virheet, laadusta riippuen, annettiin tiedoksi kanneviskaalille. Suuri ja pelätty Herra kanneviskaali oli. Jotkut viranhaltijat siihen täysin sopimattomia.¹

Så här berättar Erkki Rintala, hovrättspresident emeritus vid Vasa hovrätt, om relationen mellan domarna och advokatfiskalerna. En domare som uppbar stämpelskatter som tillföll kronan och som huvudsakligen fick sin lön i form av avgifter för utskrivande av officiella handlingar, lösen för dokument, eller för utförande av förrättningar, såsom syner eller besiktningar, kunde frestas att uppbära högre avgift än vad som fastställdes i taxorna. Strafflagen var entydig

1. Erkki Rintala till Arja Rantanen, E-postmeddelande 11.11.2020. ”Min tidigare förman, lagman Aarne Kurola, fick varje dag en stor bunt post på sitt bord. Han blåddrade genast igenom alla breven och pustade ut om inte ett enda brev kom från advokatfiskalen vid Vasa hovrätt. Dagen var räddad. De värsta breven en sportlerdomare kunde få var de anklagelser man gjort till advokatfiskalen – med eller utan orsak – över för höga lösen för dokument eller avgifter. I äldre tider kunde man även för säkerhets skull skjuta upp tilldelandet av häradshövdingstitel så att fel som auskultanterna eventuellt gjort inte skulle komma fram, i klagomål eller annars. Felen som upptäcktes vid handläggningen av besvär eller vademål, beroende på deras art, kungjordes åt advokatfiskalen. En stor och fruktad herre var han, advokatfiskalen. Några tjänstinnehavare var fullständigt olämpliga för tjänsten.” Översättning: Arja Rantanen.

i detta avseende: en ämbetsman som uppbar högre sportler² än vad han var berättigad till kunde bötfällas, mista sitt ämbete för en viss tid eller i värsta fall bli avsatt. Dålig eller otillräcklig lön hade negativa följder även för tjänsteutövningen, om domarna åtog sig bisysslor för att kunna leva ståndsmässigt.³ Sportelsystemet slopades på 1980-talet när staten tog över domstolarna och uppbarandet av stämpelskatter och expeditionslösen.⁴

Inrättandet av hovrätter, permanenta domstolar med fasta tjänster i början av 1600-talet – Svea hovrätt (1614) och Åbo hovrätt (1623) för att nämna ett par – är en del av grundandet av den moderna statsapparaten och effektiveringen av förvaltningen och rättsväsendet. Med hovrätterna blev rättsväsendet hierarkiskt och en fast del av centraladministrationen. Hovrätterna var ursprungligen adelsståndets egna domstolar där adliga domare dömde sina gelikar, medan häradsrätterna utövade jurisdiktion på landsbygden och rådstugurätterna i städerna. Inrättandet av hovrätterna var en viktig reform i de rättsliga institutionernas utveckling, men de skapade också ordning i rättskipningen. Att de adliga häradsdomarna, som år 1569 fått privilegium på domartjänster, i stor utsträckning anställde icke-kompetenta vikarier (lagläsare) hade varit ett missförhållande. Först år 1680 förutsattes att häradsdomarna själva skötte sina tjänster. Hovrätternas övervakning av underrätterna bidrog till att de domar som fälldes i underrätterna med tiden kom att bli enhetliga och lagenliga.⁵

-
2. Sportler, *Förvaltningshistorisk ordbok*, <https://fho.sls.fi> (hämtad 28.9.2022). En av statsverket reglerad avgift som tjänstemän hade rätt att ta ut som ett lönetillskott när de utförde vissa tjänster i sin ämbetsutövning, till exempel när de upprättade avskrifter, köpebrev och besvär. Sportlar uppbars för att dryga ut eftersläpande avlöningsinkomster och bidrog till stor osäkerhet till stor osäkerhet gällande befattningarnas lönsamhet.
 3. Iisa Vepsä, *Vaasan hovioikeuden perustaminen – uuden aikakauden ylioikeus?* (Helsinki 2002), s. 60–61; *Nordisk Familjebok, Konversationslexikon och realencyklopedi* 15 (Stockholm 1891), s. 285–286.
 4. Regeringens proposition 29/2015, <https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2015/20150029.pdf> (hämtad 10.11.2022).
 5. Sture Petrén, *Kungl. Maj:ts och rikets Svea hovrätt. Ur dess historia 1614–1654* (Stockholm 1964), s. 49; Jukka Kekkonen, 'Itä-Suomen hovioikeus 150-vuotta', *Wiipurin Itä-Suomen hovioikeus 1839–1989* ([Kuopio] 1992), s. 89–90, 250. Om problemen i lagstiftningen och inom rättsväsendet samt om grundandet av hovrättsinstitutionen i Sverige, se Mia Korpiola, 'General background. From judicial crisis to legal revolution through the Svea Court of Appeal?', Mia Korpiola et al., *The Svea Court of Appeal in the Early Modern Period. Historical Reinterpretations and New Perspectives* (Stockholm 2014), s. 23–54.

Hovrättsreformens syfte var att legitimera rättskipningen och främja undersåtarnas förtroende för rättsväsendet. Rättskipningen, som under medeltiden och i början av nya tiden hade varit en av regentens centrala uppgifter, förblev under centralmaktens kontroll, och kungen utnämnde domarna. Inrättandet av hovrätter sammanföll i tid med grundandet av nya universitet. Universitetsutbildningen skulle nu mer än tidigare betjäna den offentliga förvaltningen, inte enbart svara mot de kyrkliga behoven. För Finlands del innebar grundandet av Kungliga akademien i Åbo att ämbetsmän kunde utbildas i Finland. Universitetet kom att bidra till att rättsväsendet hade tillgång till bättre utbildade jurister. En professionaliseringsprocess sattes därmed i gång.⁶

Vid hovrätterna fanns en särskild tjänsteman, en advokatfiskal, som hade till uppgift att övervaka underrätternas verksamhet och yrka ansvar om han märkte att underdomare hade gjort sig skyldiga till tjänstefel och försummelser. Advokatfiskalen bevakade det allmännas rätt i syfte att varken staten eller dess invånare skulle lida ekonomisk skada. Advokatfiskalen utnämndes av kungen, hade en självständig ställning och var den högste åklagaren vid hovrätten. Tjänstebeneningen advokatfiskal kommer från orden *advocatus fisci*, som betyder ombudsman för statsfinanserna. Sture Petréns konstaterar att fiskaltiteln sannolikt härstammar från Tyskland, men att det också i Sverige fanns en riksfiskal under kung Karl IX:s tid. I Finland styrdes advokatfiskalernas arbete ännu på 1920-talet av de kungliga bestämmelser som gavs vid mitten av 1700-talet.⁷

Advokatfiskalen övervakade underrätternas verksamhet främst genom granskning av renskrivna protokoll, det vill säga diverse förteckningar och bevis som underrätterna och även andra myndigheter

-
6. Jukka Kekkonen, 'Korkeimman oikeuden perustaminen 1918', Heikki Pihlajamäki (toim.), *Lainkäyttöä läpi vuosisadan. Näkökulmia korkeimman oikeuden historiaan 1918–2018* (Keuruu 2018), s. 9; Jukka Kekkonen, 'Suomen oikeuskulttuurin suuri linja 1898–1998', *Suomen oikeuskulttuurin suuri linja. Suomalainen lakimiesyhdistys 100 vuotta* (Helsinki 1998), s. 16–17; Pia Letto-Vanamo, *Suomalaisen asianajolaitoksen synty ja varhaiskehitys*, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A:181 (Helsinki 1989), s. 42, 233, 302.
 7. Yrjö Blomstedt, 'Kuninkaallisen majesteetin oikeus Suomessa', Yrjö Blomstedt (toim.), *Turun hovioikeus 1623 31/10 1973 Åbo hovrätt* (Helsinki & Porvoo 1973), s. 99; Petréns, *Kungl. Maj:ts och rikets Svea hovrätt*, s. 83; Förteckning över tjänsteåtal 1:1924, Förteckningar över tjänsteåtal 1924–1926, Ae:25, Vasa hovrätts arkiv, Riksarkivet, Vasa.

var förpliktade att inom utsatt tid sända till hovrätten. En del av ärendena kom till advokatfiskalsämbetet besvärsvägen eller när skäl därtill upptäcktes i de mål som kom till hovrättens avgörande. Advokatfiskalen förde talan i dessa besvärsmål.⁸

Bristerna i domarnas tjänstgöring i underrätterna, rättsförvaltningens effektivitet och arbetssätt, regelrätta tjänstebrott, korruption, efterlåtenhet och slarv var under advokatfiskalens lupp. Uppdraget som åklagare gör advokatfiskalerna särskilt intressanta när man studerar hur väl rättssystemet fungerade och i hur hög grad statsmakten och undersåtarna kunde lita på dess rättfärdighet. Att advokatfiskalsinstitutionen var livskraftig i nästan fyrahundra år, från 1600-talet till 1990-talet, visar att den fyllde en funktion och uppfattades som viktig. Hovrätternas organisationsreform 1998 avskaffade advokatfiskalstjänsterna vid hovrätterna i Finland.⁹

Fokus i denna uppsats ligger på advokatfiskalerna som yrkes- och socialgrupp vid de tre hovrätterna i Finland före år 1900. Undersökningen omfattar de advokatfiskaler som anställdes vid hovrätterna från deras grundande – vid Åbo hovrätt från 1623, vid Vasa hovrätt från 1776 och vid Viborgs hovrätt från 1839 – fram till år 1900. Studiet ska ge svar på frågor om advokatfiskalernas sociala bakgrund, utbildning, karriär före utnämningen till advokatfiskal, antalet tjänsteår som advokatfiskal och karriärutveckling. En intressant fråga är även hur de sociala nätverk som man som ämbetsman kunde skapa, inte minst genom giftermål, såg ut. Man talar om ämbetsadel, men huruvida advokatfiskalerna hörde till adeln eller mer allmänt till den lokala societeten är en fråga som ska utredas.

Min prosopografiska undersökning av advokatfiskalerna och studiet av deras utbildning och karriärutveckling vid de tre hovrätterna i Finland bidrar till forskningen om hovrätterna, juristutbildningen och juristprofessionens utveckling från 1600-talet. Heikki Ylikangas har konstaterat att adelsmännen vid mitten av 1600-talet hade ensamrätt till de högsta tjänsterna, medan de lägre kunde uppnås av borgar- och prästsöner. Möjligheten till och efterfrågan på universitetsutbildning

8. Kongl. Maj:ts Nådige brev 12.11.1761, EI vol. 34 och Kungligt brev 11.12.1766, EI vol. 35, Svea Hovrätt Huvudarkivet, Riksarkivet, Stockholm.

9. Erkki Rintala, 'Hovioikeusuudistus', *Defensor legis. Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja* (1998:3), s. 461.

skapade med tiden en ämbetsmannaklass.¹⁰ Möjligheten att få akademisk juridisk utbildning i Sverige var i början av 1600-talet begränsad, konstaterar Sture Petrén. Juridiskt kunnande hade gått så att säga i arv i adelssläkterna och förkovrats genom muntlig tradition och praktisk erfarenhet. Den rättsliga utbildningen förvärvades främst via studier utomlands.¹¹ Marianne Vasara-Aaltonen, som studerat utbildningen och yrkeskarriären bland juristerna vid Svea hovrätt 1614–1809, ser tre klara utvecklingslinjer. För det första utökades utbildningen på universitetsnivå, för det andra uppstod det möjligheter att utbilda sig i hemlandet – vilket för Finlands del blev möjligt när akademien i Åbo grundades 1640 – och för det tredje inriktade sig yrkeskarriärerna på rättsväsendet snarare än på administrativa tjänster.¹²

I sin studie om synen på den svenske ämbetsmannen 1750–1780 konstaterar Maria Cavallin att den teoretiska juridiska utbildningen på universiteten kom att kompletteras med auskultering vid hovrätterna eller ämbetsverken redan från början av 1600-talet. År 1749 infördes också en särskild rättsexamen för jurister. Cavallin lyfter vid sidan av tjänstemännens börd fram även deras kvalifikationer vid ämbets tillsättningar – såsom erfarenhet, skicklighet och meriter som uppnåtts genom studier eller arbete – och anciennitetsprincipen, som innebar att karriärutvecklingen förutsatte en lång och trogen tjänstgöring.¹³ Byråkratiseringsutvecklingen inleddes under 1700-talet, och i Sverige har hovrätterna traditionellt ansetts ha skapat juristprofessionen. Iisa Vepsä, som studerat inrättandet av Vasa hovrätt år 1775, har visat hur juristkåren vid Vasa hovrätt blev alltmer professionell. Hon framhåller att professionaliseringen, utöver teoretiska kunskaper, förutsatte att yrket utövades vid en institution mot lön och enligt en särskild yrkesetik.

-
10. Heikki Ylikangas, *Miksi oikeus muuttuu. Laki ja oikeus historiallisen kehityksen osana* (Juva 1983), s. 24, 158.
 11. Petrén, *Kungl. Maj:t:s och rikets Svea hovrätt*, s. 55.
 12. Marianne Vasara-Aaltonen, 'From well-travelled "Jack-of-all-trades" to domestic lawyers. The educational and career backgrounds of Svea Court of Appeal judges 1614–1809', Mia Korpiola et al., *The Svea Court of Appeal in the Early Modern Period. Historical Reinterpretations and New Perspectives* (Stockholm 2014), s. 346; se även Nils Erik Villstrands uppsats i det föreliggande numret av HTF.
 13. Maria Cavallin, *I kungens och folkets tjänst. Synen på den svenske ämbetsmannen 1750–1780* (Göteborg 2003), s. 77–79, 83–85, 149–150. Auskultanterna hörde inte till hovrättspersonalen i egentlig mening, men de var ett värdefullt inslag och en resurs i hovrätten, se Petrén, *Kungl. Maj:t:s och rikets Svea hovrätt*, s. 86–93.

Hon har berört såväl hovrättsdomarnas professionalisering, kompetens och juridiska utbildning som deras avlöning vid Vasa hovrätt.¹⁴ Hur professionaliseringen av juristyrket syns bland advokatfiskalkåren är en intressant fråga.

Advokatfiskalerna i Finland har inte tidigare undersökts som yrkesgrupp och socialgrupp. I Sverige har två undersökningar som tangerar min forskning gjorts. Särskilt David Gaunts studie över hovrättsauskultanterna vid Svea och Göta hovrätter fungerar som modell för min undersökning. Även Barbro Edlunds matrikel över Göta hovrätts auskultanter lyfter fram hovrättens tjänstemän.¹⁵ Hovrätterna i Åbo, Vasa och Viborg har alla firat sina sekeljubileeer med att ge ut ett historieverk,¹⁶ och de har även ansett det vara viktigt att samla in uppgifter om hovrättens personal samt att publicera matriklar över sina presidenter, ledamöter och tjänstemän. Wilhelm Gabriel Lagus utgav redan 1834 ett historieverk med biografier över hovrättspresidenterna, vicepresidenterna och tjänstemännen vid Åbo hovrätt.¹⁷ Även Viborgs hovrätt utgav 1889 en skrift om hovrätten och dess personal.¹⁸ År 1915 utkom matrikeln över Vasa hovrätts personal, som även innehåller biografiska och genealogiska uppgifter om de lagmän och häradshövdingar som lydte under Vasa hovrätt. Matrikeln sammanställdes av vicehäradshövdingen och kanslirådet Henrik Johannes Boström, som var notarie vid Vasa hovrätt 1911–1912.¹⁹ Boströms matrikel över Vasa hovrätts auskultanter 1776–1876 publicerades 1921 i *Genealogiska Sam-*

-
14. Vepsä, *Vaasan hovioikeuden perustaminen*; Iisa Vepsä, *Oikeuden hakijat. Tutkimus Vaasan hovioikeuden perustamisesta ja varhaisesta toiminnasta*, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A:294 (Helsinki 2009), s. 243, 245.
 15. David Gaunt, *Utbildning till statens tjänst. En kollektivbiografi av stormaktstidens hovrättsauskultanter*, *Studia Historica Upsaliensia* 63 (Uppsala 1975); Barbro Edlund, *Göta hovrätts auskultanter. Matriklar 1635–1804*, Skrifter utgivna av Juridiska föreningen i Lund 69 (Lund 1984).
 16. Yrjö Blomstedt (toim.), *Turun hovioikeus 1623 31/10 1973 Åbo hovrätt* (Porvoo & Helsinki 1973); Erkki Rintala (toim.), *Vaasan hovioikeus 1776–1976 Vasa hovrätt. Kirjoituksia ja kuvia 200-vuotistaipaleelta* (Vaasa 1976); Wäinö Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939* (Viipuri 1939).
 17. Blomstedt, 'Kuninkaallisen Majesteetin Oikeus Suomessa', s. 31.
 18. *Anteckningar rörande Wiborgs hofrätts instiftelse och verksamhet: jemte förteckning öfver hofrättens presidenter, ledamöter och tjenstemän samt öfrige i dess matrikel inskrifne medlemmar, 1839–1889* (Wiborg 1889).
 19. H. J. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän samt Hofrätten underlydande Lagmän och Häradshövdingar 1776–1914* (Helsingfors 1915), s. 182–183.

fundets i Finland årsskrift.²⁰ I Marjatta Bergs studie om Vasa hovrätts domare och om hur finska kriget och förryskningsperioden 1902–1906 påverkade hovrättens verksamhet ingår även en matrikel över Vasa hovrätts domare åren 1776–1987.²¹ Åbo hovrätts matrikel i två band utgavs 1923 av Adolf Wilhelm Westerlund, som gjorde karriär som aktuarie, ekonom, viceadvokatfiskal och fiskal vid hovrätten i Åbo. Westerlund hade redan tidigare gett ut två skrifter om Finlands jurister åren 1898 och 1909.²² Matrikeluppgifterna om Viborgs hovrätts personal ingår i det historieverk som gavs ut 1939.²³

Matrikeluppgifterna om alla tre hovrätternas tjänstemän har samlats in på ett liknande sätt. För var och en presenteras de tillgängliga uppgifterna om utbildning, karriär före, under och efter arbetet i hovrätten samt eventuella bisysslor, förtroendeuppdrag, utmärkelser och publikationer. De biografiska uppgifterna omfattar födelse- och dödsdatum, födelseort samt uppgifter om makar och föräldrar. Eftersom såväl hustruns som faderns och moderns sociala bakgrund ingår är det möjligt att studera sociala nätverk. Empirin för min kollektivbiografi över advokatfiskalerna vid Åbo, Vasa och Viborgs hovrätter utgörs av dessa tidigare publicerade matrikeluppgifter.

Advokatfiskalernas sociala bakgrund och utbildning vid Åbo hovrätt 1623–1799

Åbo hovrätt fick sin första advokatfiskal i samband med att hovrätten grundades år 1623. Relativt snabbt besattes advokatfiskalstjänsterna av män som var födda i Finland. Uppgifterna om födelseort är dock inte kompletta. Den förste advokatfiskalen, Johan Klöfverblad, sägs ha varit dansk och några av hans efterföljare på advokatfiskalsposten var födda i Sverige, men redan under senare delen av 1600-talet var endast två av de åtta advokatfiskaler som rekryterades födda i den västra riks-

20. H. J. Boström, ”Wasa Hofrätts auskultanter 1776–1876”, *Genealogiska Samfundets i Finland årsskrift V* (Helsingfors 1921), s. 94–133.

21. Marjatta Berg, *Vaasan hovioikeuden tuomarikunta. Vertailua, selvitys Suomen sodan aikaisista tapahtumista sekä selonteko sortokauden vaikutuksista 1902–1906* (Helsinki 1987).

22. A. W. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 I* (Åbo 1923); A. W. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II* (Åbo 1923), s. 571–573.

23. Se Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*.

delen, medan sex var födda i Finland.²⁴ På 1700-talet var majoriteten av advokatfiskalerna födda i Finland. Endast tre av de nitton advokatfiskaler som anställdes på 1700-talet var födda i den västra riksdelen.²⁵

Tabell 1. Advokatfiskalernas sociala bakgrund utifrån faderns yrke vid Åbo hovrätt 1623–1799.

Faderns yrke	1623–1699	1700–1799	Totalt
Jurist vid hovrätten	2	2	4
Ämbetsman vid hovrätten	0	1	1
Officer	0	4	4
Präst	2	4	6
Professor	2	0	2
Borgmästare	1	3	4
Borgare	3	3	6
Lanthushållare	0	1	1
Uppgift saknas	4	1	5
Totalt	14	19	33

Källor: Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 I*, s. 42, 119, 125, 165, 180, 184, 200, 202, 205, 209, 212, 227, 232, 244, 248–249, 256, 259, 265; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II*, s. 377, 379, 382, 390, 404, 515–518.

Vid Åbo hovrätt på 1600-talet är den sociala bakgrunden känd för tio av de fjorton advokatfiskalerna (se tabell 1). Juristsönerna var tre till antalet: Samuel Wallenstjerna och Anders Gyllenkrook var söner till adliga hovrättsassessorer och Johan Schaefer var son till borgmästaren i Åbo. Tre av advokatfiskalernas fäder var borgare, varav en även var rådmän i Viborg. Av de två söner till professorer var den ena Magnus Rålambstjerna, som sägs ha varit en av Sveriges lärdeste jurister. Hans far var professor i filosofi vid Uppsala universitet, Ericus Rhalambius, och hans mor Christina Olofsdotter, dotter till ärkebiskopen i Uppsala.

24. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter I*, s. 164, 175, 177, 180, 184, 198–201, 204, 209, 211; A. W. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II* (Åbo 1923), s. 376, 513–515.

25. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter I*, s. 41, 117, 124, 227, 232, 244, 247, 249, 256, 258, 264; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter II*, s. 378, 381, 390, 404, 516–518.

Akademihuset i Åbo där Åbo hovrätt inrymdes från och med 1830. Källa: Åbo bildsamlingar. Fotograf: Karl Emil Ståhlberg.

Den andra var Laurentius Wigelius, vars far Sven Wigelius var teologi-professor vid akademien i Åbo, medan modern Elisabeth var dotter till biskopen i Åbo, Isak Rothovius. Två av advokatfiskalerna på 1600-talet var söner till kyrkoherdar.²⁶ Att advokatfiskalerna kom från samhällets övre skikt understryks av det faktum att åtta av de fjorton advokatfiskaler som anställdes på 1600-talet var adliga. De hade antingen en far som var adelsman eller så blev de själva adlade.²⁷

På 1700-talet var advokatfiskalernas sociala bakgrund vid Åbo hovrätt liknande som på 1600-talet, även om fäderna nu representerade flera yrken. Präst- och borgarsönerna sökte sig fortfarande till hovrättens tjänst. Tre advokatfiskaler var söner till kyrkoherdar, en var son till en kaplan och tre var söner till borgare. Fyra av advokatfiskalerna hade en far som var officer och en var son till en lantushållare, det vill säga godsägare. Faderns yrke är okänt för en.

Juristsönernas antal på 1700-talet var totalt fem, varav tre var söner till borgmästare och två till hovrättsjurister. Advokatfiskal Johan Lagerflychts far var hovrättsassessorn Carl Paulin, adlad Lagerflycht, som även han

26. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 164–166, 180, 184, 200, 202; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 515.

27. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 164, 180, 184, 199, 204, 211; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 376, 513.

skött advokatfiskalstjänsten under åren 1694–1702. Advokatfiskal August Krook var son till hovrättsrådet Carl Krook och Wendela Cedermarck, som var dotter till hovrättsrådet Nils Sternell, adlad Cedermarck.²⁸ Berent Munsters far var aktuarie, det vill säga arkivarie vid Åbo hovrätt 1662–1675, varefter han blev borgmästare i Åbo.²⁹ Av de nitton advokatfiskaler som anställdes under 1700-talet blev tre adlade och ytterligare tre var söner till adelsmän.³⁰

Av de tjuugoått advokatfiskalerna som anställdes vid Åbo hovrätt under 1600- och 1700-talen och vars faders yrke är känt var åtta söner till jurister, eftersom borgmästarna förutsattes ha juridisk utbildning. I det stora hela härstammade så gott som alla advokatfiskalerna från de högre samhällsskikten. Den höga sociala ställningen och därtill hörande bättre ekonomiska möjligheter gav de välbärgade familjerna en möjlighet att ge sina söner en bra utbildning som kunde bana väg för en karriär inom hovrätten. Av de sex advokatfiskaler som anställdes vid Åbo hovrätt under första hälften av 1600-talet var tre studenter från Uppsala universitet (se tabell 2). Peter Theslef, som var son till en handelsman från Lübeck, hade studerat vid universitetet i Leyden i Nederländerna. För två advokatfiskaler saknas uppgifter om utbildning.³¹

Tabell 2. Advokatfiskalernas vid Åbo hovrätt utbildning 1623–1799.

Universitet	1623–1699	1700–1799	Totalt
Åbo	8	16	24
Uppsala eller Lund	3	3	6
Utländskt	1	0	1
Uppgift saknas	2	0	2
Totalt	14	19	33

Källor: Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter 1623–1923* I, s. 41, 117, 124, 164, 180, 184, 198–201, 204, 209, 211, 227, 232, 244, 247, 249, 256, 258, 264; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 376, 378, 381, 390, 404, 514–518.

28. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 41–42, 236–237, 264–265; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 376.

29. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 516–517, 709; Blomstedt, 'Kuninkaallisen Majesteetin Oikeus Suomessa', s. 104–105.

30. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 42, 119, 124, 247–248; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 404, 517, 519.

31. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 513, 200.

Uppsala universitet fick en professur i juridik och statsvetenskap år 1609 och år 1620 grundades två professurer i juridik. Blivande jurister kunde nu utbilda sig i hemlandet, men fortfarande studerade en stor del av juristerna utomlands. Det är även att märka att alla blivande jurister inte hade studerat juridik.³² När akademien i Åbo grundades fick universitetet två professurer i juridik på Åbo hovrätts initiativ. Universitetsutbildningen ansågs dock vara för teoretisk och på 1620-talet utvecklades auskulteringsystemet. Auskulteringen skulle utöver den teoretiska utbildningen ge juridikstuderandena en yrkesutbildning. Den första auskultanten vid Åbo hovrätt antogs redan 1634.³³

Redan på 1720-talet fäste man uppmärksamhet vid att advokaterna saknade tillräckliga kunskaper och vid att juridikutbildningen inte garanterade att domstolarna fick kompetenta jurister. Bland studerandena ansågs dock tjänstgöringstiden vid domstolarna vara viktigare än juridikstudierna. Därför infördes 1749 en tjänsteexamen, men i praktiken beviljades alla som deltog i examen betyget och en ny examen infördes 1766. Nu förutsattes att personer som antogs till auskultant eller tillfällig tjänsteman vid hovrätten avlade en examen vid hovrätten i närvaro av hovrättspresidenten eller vicepresidenten.³⁴

Under senare delen av 1600-talet hade alla blivande advokatfiskaler studerat vid Kungliga akademien i Åbo. Advokatfiskal Johan Schaefer hade visserligen även studerat i Dorpat, och Joachim Schultz (adlad Riddercrantz) i Uppsala. Advokatfiskal Carl Paulin (Lagerflycht) sägs ha studerat vid flera universitet innan han skrevs in vid akademien i Åbo. Ambrosius Nidelbergh, som hade studerat vid universitetet i Uppsala och Jena, var filosofie kandidat från Åbo, och Johan Wassenius (Lagermarck) promoverades till filosofie magister vid akademins första promotion 1647.³⁵

32. Vasara-Aaltonen, 'From well-travelled', s. 305–310.

33. Erkki Rintala, 'Tuomarikoulutus. Historiallinen katsaus', *Encyclopaedia Iuridica Fennica* VII (Helsinki 1999), s. 1206–1207; Vasara-Aaltonen, 'From well-travelled', s. 327; Cavallin, *I kungens och folkets tjänst*, s. 83–84.

34. Rintala, 'Tuomarikoulutus', s. 1207–1209; Nils Erik Villstrands uppsats i det föreliggande numret av HTE.

35. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 204, 209, 211; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 376, 514; Studentmatrikel 1640–1852, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=1204> (hämtad 28.9.2022).

Av de nitton advokatfiskalerna på 1700-talet var alla studenter från Åbo, förutom två som hade studerat i Uppsala och en som hade studerat i Lund. Carl Gustaf Sylvius (adlad Feuerstern) hade inlett sina studier i Uppsala, men inskrevs snart vid akademien i Åbo där han avlade filosofie magistersexamen. Två av advokatfiskalerna hade även avlagt domarexamen.³⁶

Auskulteringen vid hovrätten togs i bruk vid Svea hovrätt där tre blivande advokatfiskaler vid Åbo hovrätt, Algoth Eriksson Carlstadius, Johan Henricsson (adlad Axehjelm) och Magnus Rålambius (adlad Rålambstjerna), hade gjort sin domstolspraktik. De var de enda advokatfiskalerna under första hälften av 1600-talet som auskulterat. Också Åbo hovrätt antog, liksom redan nämnts, unga, lovande studenter till auskultanter.³⁷

Under senare delen av 1600-talet var det fem blivande advokatfiskaler som inledde karriären med auskultering vid Åbo hovrätt, en auskulterade såväl vid Göta hovrätt som Åbo hovrätt. Carl Paulins (Lagerflycht) auskultering vid Åbo hovrätt, som han inledde 1690, hade visserligen föregåtts av tjänsten som fiskal på en skeppeskader. Samma år som han inledde auskulteringen utnämndes han även till kommissarie vid en sjöexpedition, och 1691 blev han notarie vid Statskontoret i Stockholm. Till advokatfiskalstjänsten utnämndes han 1694.³⁸

De övriga advokatfiskalerna på 1600-talet, som inte auskulterat vid hovrätten, hade skaffat sin juridiska kompetens på olika sätt. Klöfverblad hade arbetat bland annat som kamrer, kommissarie och häradshövding i Finland.³⁹ Den i Viborg födda Peter Theslef hade, som tidigare nämnts, studerat i Leyden och innehade två tjänster innan han blev advokatfiskal år 1648. Han utnämndes till borgmästare i Helsingfors 1634 och 1641 blev han landssekreterare i Nyland.⁴⁰ Också Johan Wassenius och Johan Schaefer utnämndes till advokatfiskaler på 1650- och 1660-talen utan att de auskulterat eller arbetat i hovrätten. Wassenius hade arbetat som adjunkt i filosofi vid Kungliga akademien i Åbo och som sekrete-

36. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 117, 124, 258, 264; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 516.

37. Blomstedt, 'Kuninkaallisen Majesteetin Oikeus Suomessa', s. 107.

38. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 184, 209, 211; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 376.

39. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 513.

40. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 201.

rare hos en hertig. Schaefer i sin tur hade varit fältsekreterare hos en friherre.⁴¹

Advokatfiskal Anders Svarth anställdes 1633 som underfiskal vid Åbo hovrätt. Om hans tidigare utbildning eller karriär saknas uppgifter.⁴² Laurentius Wigelius inledde sin hovrättskarriär som aktuarie på 1650-talet och 1663 utnämndes han till advokatfiskal.⁴³ Uppgifter om hans tidigare anställningar finns inte tillgängliga.

Av de nitton advokatfiskalerna som anställdes på 1700-talet inledde sexton sin karriär vid Åbo hovrätt med auskultering. En av de övriga tre hade arbetat som stadssekreterare innan han utnämndes till viceadvokatfiskal, en hade varit häradshövding och en landssekreterare före utnämningen till advokatfiskal.⁴⁴ Ämbetsmän med rätta kvalifikationer hade med andra ord också möjlighet att få tjänst vid hovrätten, kanske i brist på utbildade och erfarna jurister, även om den vanliga hovrättskarriären föregicks av auskultering och fortsatte med skötseln av olika lägre tjänster. Enligt Vasara-Aaltonen skedde vid Svea hovrätt en professionalisering vid mitten av 1700-talet. Karriärerna inom rättsväsendet samt den civila och militära administrationen separerades och karriärutvecklingen förutsatte lång och trogen tjänstgöring. Hög social ställning gav inte längre företräde till de högsta tjänsterna⁴⁵ – en utveckling som också stämmer in på advokatfiskalerna vid Åbo hovrätt.

Över hälften av advokatfiskalerna som anställdes under första hälften av 1700-talet inledde sin auskultering direkt efter sina universitetsstudier. Av dem auskulterade fem vid Åbo hovrätt, en vid Svea hovrätt och en vid Göta hovrätt.⁴⁶ Under senare delen av 1700-talet hade alla de nio nya advokatfiskalerna inlett sin auskultering vid Åbo hovrätt genast efter universitetsstudierna. Av de 33 advokatfiskaler som anställdes under 1600- och 1700-talen hade 24 eller närmare tre fjärdedelar inlett sin hovrättskarriär som auskultant vid Åbo hovrätt.⁴⁷

41. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 204; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 514.

42. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 200.

43. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 515.

44. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 227; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 381, 390.

45. Vasara-Aaltonen, 'From well-travelled', s. 325–327.

46. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 41; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 516.

47. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 41, 118, 124, 180, 184, 209, 211, 232, 244, 247, 249, 256, 258, 264; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 376, 378, 404, 516–518.

Uppgifterna om auskulteringens längd är bristfälliga, men oftast varade den två till tre år.⁴⁸ Med tiden blev auskulteringen inte bara en förutsättning för att kunna vikariera för en häradshövding, utan den var också en viktig merit för en tjänst inom domstolsväsendet.⁴⁹

Advokatfiskalernas sociala bakgrund eller utbildningsmönster på 1600- och 1700-talen skiljer sig inte märkbart från hovrättsdomarnas. Inslaget av adliga advokatfiskaler var starkare på 1600-talet, men den sociala bakgrunden var rätt så enhetlig under de två seklen. Utbildningsmönstret för advokatfiskalerna vid Åbo hovrätt skiljer sig rätt tydligt från Svea hovrätt, där elva av tretton hovrättsjurister år 1634 hade studerat utomlands. Detsamma gällde ännu under senare delen av 1600-talet för tolv av arton assessorer. Först under senare delen av 1700-talet utbildades domarna huvudsakligen vid de svenska universiteten. På 1600-talet kan man vid Åbo hovrätt finna endast några advokatfiskaler som bedrivit studier utomlands. Även studier i Uppsala och Lund var sällsynta på 1600- och 1700-talen: Kungliga akademien i Åbo i stod huvudsakligen för de blivande advokatfiskalernas teoretiska utbildning.⁵⁰

Hovrättskarriären

I hovrättens rangordning kom advokatfiskalerna på femte plats efter presidenten, vicepresidenten, hovrättsrådet och assessorerna, som bildade det kollegium som fällde hovrättens domar. Assessorerna var fram till den 14 februari 1698 fördelade på två klasser, assessorer av adel och ofrälse assessorer. Assessorernas klassindelning berodde dels på att adelsmän skulle dömas av sina gelikar, dels på att hovrätten måste ha ett tillräckligt antal lagfarna medlemmar. I den lägre tjänstemannakåren ingick fiskaler, extrafiskaler och viceadvokatfiskaler samt sekreterare, notarier, skrivare, aktuarier, registratorer och hovrättspost (stafett). Tjänstemannakårens lägsta tjänstemän var kanslisterna. Efter auskulteringen vid hovrätten utnämndes man vanligtvis till kanslist, varefter man kunde se fram emot en karriär som stegvis gick uppåt.⁵¹

48. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 124, 244, 247, 249, 256, 258, 264; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 404, 518.

49. Blomstedt, 'Kuninkaallisen Majesteetin Oikeus Suomessa', s. 110.

50. Vasara-Aaltonen, 'From well-travelled', s. 307, 310, 313.

51. Blomstedt, 'Kuninkaallisen Majesteetin Oikeus Suomessa', s. 37–39, 41–43, 67 ff.

Ovan nämns att man på 1600- och 1700-talen kunde bli utnämnd till advokatfiskal eller till andra hovrättstjänster utan tidigare arbets- erfarenhet i hovrätten. Med tiden blev det dock allt vanligare att karriär- utvecklingen förutsatte att man skötte de olika lägre tjänsterna, ofta i flera år, innan man blev befordrad till högre poster. Maria Cavallin har konstaterat att ämbetsmännen belönades efter lång och trogen tjänst, vilket innebar att en turordning för hur man avancerade fanns inbyggd i systemet. Anciennitetsprincipen ansågs vara den säkraste grunden för befordring inom förvaltningen. Långvarig felfri tjänstgöring och arbetserfarenhet vägde tungt i utnämningssprocessen.⁵² Av tabell 3 framgår att hälften av advokatfiskalerna på 1600-talet inte hade skött andra tjänster vid Åbo hovrätt före sin anställning, medan endast tre av de advokatfiskaler som utnämndes på 1700-talet saknade tidigare arbetserfarenhet vid hovrätten.

Tabell 3. Advokatfiskalernas första anställningsförhållande vid Åbo hovrätt 1623–1799.

Tjänstebenämning	1623–1699	1700–1799	Totalt
Advokatfiskal	7	3	10
Sekreterare	1	0	1
Viceadvokatfiskal	1	1	2
Fiskal	3	1	4
Notarie	0	3	3
Extranotarie	0	5	5
Aktuarie	2	0	2
Kanslist, skrivare	0	6	6
Totalt	14	19	33

Källor: Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 I*, s. 41, 118, 124, 164, 180, 184, 198–201, 204, 209, 211, 227, 232, 244, 247, 249, 256, 258, 264; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II*, s. 376, 379, 381, 390, 404, 513–518.

52. Cavallin, *I kungens och folkets tjänst*, s. 79–80.

För många tog det en lång tid att avancera till advokatfiskalstjänsten – och ännu högre i rang. Exempelvis anställdes Carl Hising (adlad Hisinger) som extrakanslist år 1757, efter den ettåriga auskulteringen vid Åbo hovrätt. År 1759 blev han vicenotarie, 1765 kanslist, 1770 notarie och åren 1773–1775 skötte han advokatfiskalstjänsten som han nådde efter sexton års tjänstgöring. Därefter utnämndes han till assessor vid Åbo hovrätt. Han avslutade sin tjänstekarriär vid den nygrundade hovrätten i Vasa, där han avancerade till vicepresident.⁵³ Hisings efterträdare på advokatfiskalsposten i Åbo, Esaias Wechter, blev extranotarie 1757 efter den treåriga auskulteringen. Det dröjde dock ytterligare fyra år innan han fick titeln vicehäradshövding. Wechters karriärutveckling från extranotarie till kanslist tog sju år, 1770 utnämndes han först till extrafiskal och senare samma år till notarie. Advokatfiskal blev han fem år senare. Det tog med andra ord arton år för Wechter att avancera till advokatfiskal. Han skötte tjänsten i tretton år innan han sade upp sig.⁵⁴

Dessa två exempel visar att det tog flera år i anspråk att klättra uppåt i karriären vid Åbo hovrätt och bli utnämnd till advokatfiskal. Detta skedde att i turordning sköta kanslist-, sekreterar- och notarie-tjänster samt arbeta som viceadvokatfiskal. Men var detta endast ett mellansteg i karriärutvecklingen? Hur troget förband sig advokatfiskalerna till att sköta tjänsten som domarkollegernas övervakare? Den första advokatfiskalen, Johan Klöfverblad, skötte advokatfiskalstjänsten i åtta år mellan 1623 och 1631 och fem andra advokatfiskaler tjänstgjorde under 1600-talet en ännu längre tid. Johan Wassenius, som skötte advokatfiskalstjänsten 1650–1662, innehade den längst, i tolv år, innan han befordrades till assessor av ofrälse. Av de advokatfiskaler som utnämndes på 1700-talet var det Esaias Wechter och August Krook som hade de längsta tjänstperioderna.

Advokatfiskalerna som anställdes vid Åbo hovrätt skötte under 1600-talet tjänsten i genomsnitt 5,7 år och på 1700-talet något längre, 5,8 år. Nästan hälften av advokatfiskalerna på 1600- och 1700-talen tjänstgjorde dock kortare tid än fem år (se tabell 4). Fyra av advokatfiskalerna på 1600-talet skötte tjänsten i ett till två år, och på 1700-talet

53. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 404; Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 46.

54. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 518.

innehade fyra advokatfiskaler tjänsten i endast ett år och två i två år innan de avancerade.⁵⁵ Att sköta advokatfiskalstjänsten kunde vara såväl betungande som motbjudande. Sture Petrén har konstaterat att advokatfiskalen kunde bli utsatt för de anklagades vrede, och denne beklagade sig över att tjänsten var hatad.⁵⁶ Det är ett konstaterande som är i linje med hovrättspresident Rintalas minnesbilder.

Tabell 4. Advokatfiskalernas tjänsteperioder vid Åbo hovrätt 1623–1799.

Antal tjänsteår	1623–1699	1700–1799	Totalt
Under 5	6	10	16
5–9	5	6	11
Över 10	3	3	6
Totalt	14	19	33

Källa: Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II*, s. 513–519.

Advokatfiskalsposten verkar för hälften av tjänsteinnehavarna ha varit ett sätt att göra sig kompetent för högre tjänster i hovrätten. När man väl blivit anställd vid hovrätten var det antalet tjänsteår, liksom framgång ovan, som meriterade.⁵⁷ Att avancera högre upp i tjänstehierarkin tog ytterligare sin tid. Under 1600-talet avancerade elva av de totalt fjorton advokatfiskalerna till assessorstjänsten vid Åbo hovrätt (se tabell 5). Johan Henricsson gjorde karriär utanför hovrätten. Henricsson, som anställdes som sekreterare vid Åbo hovrätt 1633 och redan samma år utnämndes till advokatfiskal, och som behöll tjänsten fram till 1637, utnämndes till assessor i ofrälse klassen och skötte samtidigt befattningen som bergmästare i Finland. Senare var han även underlagman i Norrfinne lagsaga. Han adlades med namnet Axehjelm 1651 och året därpå utnämndes han till riksantikvarie efter att hans svärfar, riksantikvarie Johannes Bureus, hade dött. Axehjelm befordrades senare till president i antikvitetskollegiet.⁵⁸

55. Ibid., s. 513–519.

56. Petrén, *Kungl. Maj:ts och rikets Svea hovrätt*, s. 84–85.

57. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter II*, s. 516–519.

58. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter I*, s. 199.

Tabell 5. Advokatfiskalernas karriärutveckling vid Åbo hovrätt 1623–1799.

Tjänst	1623–1699	1700–1799	Totalt
President	0	1	1
Vicepresident	0	2	2
Hovrättsråd	0	8	8
Assessor av adel	3	0	3
Assessor av ofrälse	7	0	7
Assessor	1	4	5
Advokatfiskal	3	4	7
Totalt	14	19	33

Källa: Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II*, s. 513–519.

Av de tre övriga advokatfiskalerna på 1600-talet som inte avancerade inom hovrätten dog en i tjänsten, medan Klöfverblad sysselsatte sig med skattlägningsfrågor efter att han avgått och Johan Schaeffer lämnade advokatfiskalstjänsten för att bli borgmästare i Åbo.⁵⁹

Av de nitton advokatfiskaler som anställdes på 1700-talet vid Åbo hovrätt utnämndes femton till högre tjänster. Av de fyra som inte avancerade dog en i tjänsten, en återgick till att sköta sin tidigare tjänst som häradshövding och två avgick från tjänsten.⁶⁰

På 1700-talet var assessortjänsten inte längre höjdpunkten på hovrättskarriären. Fyra advokatfiskaler blev assessorer, men dubbelt fler utnämndes till hovrättsråd. Carl Lagerborg och Carl Sylvius (adlad Feuerstern) blev vicepresidenter. Hisinger blev som nämnts vicepresident vid Vasa hovrätt. Som konstateras ovan innebar de högre tjänsterna inom hovrätten en möjlighet att bli adlad.⁶¹

Den högsta tjänsten inom hovrätten nådde endast Johan Lagerflycht (1701–1774), som var son till advokatfiskalen, senare assessorn Carl Paulin (adlad Lagerflycht). Johan Lagerflycht anställdes som kanslist vid Åbo hovrätt år 1721. Han hade under stora ofreden studerat vid

59. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter II*, s. 513–515.

60. *Ibid.*, s. 516–518.

61. Blomstedt, 'Kuninkaallisen Majesteetin Oikeus Suomessa', s. 66, 96–97; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter II*, s. 518–519.

Kungliga akademien i Åbo som flyttats till Stockholm och auskulturerat vid Svea hovrätt. Han var extraordinarie kanslist vid ambassaden för fredskongressen i Nystad 1721 och vistades i Tyskland åren 1722–1724, varefter han anställdes som extraordinarie notarie vid Åbo hovrätt hösten 1727. Han befordrades till notarie 1729, till advokatfiskal 1730 och till assessor 1739. År 1744 utnämndes han till hovrättsråd, 1747 till vice president och 1768, efter nitton års tjänstgöring vid Åbo hovrätt, till hovrättspresident.⁶²

Advokatfiskalernas sociala nätverk under 1600- och 1700-talen

Oscar Nikula konstaterar i *Åbo stads historia* att Åbo hovrätt under 1700-talet var stadens mest betydande ämbetsverk och att dess högre tjänstemän åtnjöt stor uppskattning.⁶³ Utan tvekan var situationen densamma under 1600-talet. Under 1600- och 1700-talen rekryterades advokatfiskalerna vid Åbo hovrätt från samhällets övre skikt, och studiet av deras sociala nätverk, som undersökts med hjälp av val av äktenskapspartner, visar att advokatfiskalernas makar ofta representerade välbärgade samhällsklasser (se tabell 6). Det är att märka att här inte beaktas om mannen var advokatfiskal vid tidpunkten då äktenskapet ingicks. Det är även värt att notera att på 1600-talet var en av advokatfiskalerna gift tre gånger och fyra två gånger, på 1700-talet var två av dem gifta två gånger.⁶⁴ På 1700-talet var fyra ogifta.⁶⁵

Trots att flera advokatfiskaler vid Åbo hovrätt var prästsöner var det endast två som gifte sig med en prästdotter under 1600- och 1700-talen. Äktenskap med såväl handelsmäns som olika ämbetsmäns döttrar förekom däremot rätt allmänt. Tidigare nämns här att Axehjelm gifte sig med riksantikvarie Bureus dotter Catharina Bureus. Axehjelm ingick sitt andra äktenskap med dottern till vicepresidenten i Wismarska tribunalet.⁶⁶

62. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 41–42.

63. Oscar Nikula, *Turun kaupungin historia 1721–1809* (Turku 1970), s. 200.

64. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 118, 125, 184, 199–200, 205, 212; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 515–516.

65. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 42, 232, 259; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 518.

66. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 199–200.

Tabell 6. Giftermålsmönster för advokatfiskalerna vid Åbo hovrätt 1623–1799.

Makas faders yrke	1623–1699	1700–1799	Totalt
Vicepresident	1	0	1
Assessor av adel	2	0	2
Assessor av ofrälse	1	1	2
Assessor	0	2	2
Officer	0	3	3
Präst	1	1	2
Borgmästare	2	0	2
Borgare	4	3	7
Ämbetsman	5	5	10
Ogift	0	4	4
Uppgift saknas	4	2	6
Totalt	20	21	41

Källor: Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 I*, s. 42, 118, 125, 165, 180, 184, 198–201, 205, 209, 212, 227, 232, 244, 248–249, 256, 259, 264; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II*, s. 377, 379, 382, 390, 404, 513, 515–518.

Som nämns ovan gjorde två söner till hovrättsjurister karriär inom Åbo hovrätt under senare delen av 1600-talet. De hade ett nära yrkes- och familjeförhållande med varandra. Samuel Wallenstjerna, vars far var assessor av adel, gifte sig med Christina Wernle år 1668. Hon var dotter till ränt- och proviantmästaren i Åbo, Baltzar Wernle.⁶⁷ Anders Gyllenkrook, som också var son till en assessor av adel, ingick sitt första äktenskap med Wallenstjernas dotter Beata år 1683. Äktenskapet gynnade Gyllenkrook även yrkesmässigt: han efterträdde sin svärfar som assessor.⁶⁸

Släkten Wernle har ytterligare en koppling till advokatfiskalerna vid Åbo hovrätt. Baltzar Wernles dotter Magdalena, som var gift med köpman Jost Schultz, var mor till advokatfiskalen Joachim Schultz som i sin tur ingick sitt första äktenskap med dottern till assessorn av

67. *Ibid.*, s. 180.

68. *Ibid.*, s. 184.

ofrälse, Anders Salamontaus, och det andra med dottern till kungliga livmedicus Petter Specht.⁶⁹

Också biskop Isak Rothovius döttrar måste nämnas i detta sammanhang. Den första advokatfiskalen, Johan Klöfverblad, var gift två gånger, men man känner endast till namnet på den andra hustrun, Elisabeth Hansdotter, med vilken han fick sonen Aron. Aron Klöfverblad (adlad Klöfverskiöld) arbetade en tid som assessor av ofrälseklassen vid Åbo hovrätt. Han gifte sig med biskop Isak Rothovius dotter Anna. Deras dotter Christina gifte sig med assessor Jacob Walstenius, vars första hustru var dotter till Isak Rothovius.⁷⁰ Isak Rothovius tredje dotter, Elisabeth, var mor till advokatfiskalen Laurentius Wigelius.⁷¹ Biskop Rothovius döttrar knöt ihop hovrätten med domkapitlet.

Äktenskapen med hovrättsjuristers döttrar representerar en knapp femtedel av äktenskapen på 1600- och 1700-talen. Av de två sönerna till hovrättsjurister på 1700-talet var assessor Carl Paulins son Johan Lagerflycht ogift, och August Krook, son till hovrättsrådet Carl Krook, gifte sig med dottern till en postinspektör.⁷²

År 1775 fick Finland sin andra hovrätt när Vasa hovrätt grundades. Under 1700-talet skötte endast två personer advokatfiskalstjänsten i Vasa. Deras sociala bakgrund, utbildning, karriär och giftermålsmönster var mycket lika kollegernas i Åbo. Erik Alán hade tidigare varit notarie vid Åbo hovrätt, och han skötte advokatfiskalstjänsten i Vasa åren 1775–1782. Kyrkoherdesonen Alán hade inlett sin hovrättskarriär som auskultant vid Åbo hovrätt 1762, efter studierna vid Kungliga akademien i Åbo. Redan samma år utnämndes han till extraordinarie kanslist, två år senare blev han vicesenarie och år 1770 kanslist. Till assessor avancerade Alán inom Vasa hovrätt år 1782. Aláns hustru Margareta var dotter till landskamrer Carl Johan Stillman i Vasa.⁷³

Den andra advokatfiskalen vid Vasa hovrätt under 1700-talet var prästsonen Anders Johan Bergvald (1744–1828) som tjänstgjorde åren 1782–1808. Bergvald, som var född i Sverige, studerade vid universitetet i Lund och arbetade som auskultant och extra ordinarie notarie

69. Ibid., s. 212.

70. Ibid., s. 192–193, 208.

71. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 515.

72. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 42; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 264.

73. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 94–95.

Vasa hovrätt fotograferad 1887. Källa: Åbo Akademis bildsamlingar. Fotograf: Hjalmar Sjöman.

vid Göta hovrätt 1764–1776. Han fick vicehäradshövdingens titel det sistnämnda året då han även anställdes som notarie vid Vasa hovrätt. År 1780 blev han vice advokatfiskal och två år senare advokatfiskal. Hans karriär vid Vasa hovrätt avslutades 1808 när han vägrade avlägga tro- och huldhetsed åt kejsar Alexander I. Han avskedades och dömdes till arkebusering, men behöll livet när han fick tillstånd att resa till Sverige, där han adlades med namnet Wasastjerna. Bergvald var ogift.⁷⁴

Advokatfiskalerna vid Åbo, Vasa och Viborgs hovrätter på 1800-talet

Att Finland blev en autonom del av Ryssland år 1809 medförde inga förändringar för Finlands rättsväsen. Den svenska rättstraditionen och lagstiftningen fortsatte att gälla i Finland, och 1734 års lag var den rättsliga grunden för domstolsväsendets funktion under den autonoma tiden.⁷⁵ Under den ryska tiden fick Finland sin tredje hovrätt när Viborgs hovrätt grundades 1839. Som i Åbo och Vasa ingick en advokatfiskal

74. Ibid., s. 127–128.

75. Jukka Kekkonen & Heikki Pihlajamäki, 'Johdanto', Heikki Pihlajamäki (toim.), *Lainkäyttöö läpi vuosisadan. Näkökulmia korkeimman oikeuden historiaan 1918–2018* (Keuruu 2018), s. 9; Kekkonen, 'Suomen oikeuskulttuurin suuri linja', s. 19.

från första början i Viborgs hovrätts tjänstemannakår. Under 1800-talet anställdes vid Åbo hovrätt 18, vid Vasa hovrätt 26 och vid Viborgs hovrätt 23 advokatfiskaler.⁷⁶

Tabell 7. Advokatfiskalernas vid Åbo, Vasa och Viborgs hovrätter sociala bakgrund utifrån faderns yrke på 1800-talet.

Faderns yrke	Åbo	Vasa	Viborg	Totalt
Jurist	6	4	5	15
Officer	3	4	2	9
Präst	2	7	4	13
Borgare	3	3	0	6
Ämbetsman vid länsstyrelsen	0	5	5	10
Annat	4	1	7	12
Uppgift saknas	0	2	0	2
Totalt	18	26	23	67

Källor: Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 I*, s. 73, 290, 297, 300, 305, 310, 312, 317; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II*, s. 425, 427, 435, 442–443, 519–521, 522–523, 525; Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 58, 67, 69, 73, 75, 77–78, 80–81, 85, 87, 105, 107, 111, 115, 128, 130, 254, 260–261, 277, 287, 307; Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 136, 156, 159, 162, 165, 168, 170, 173, 180, 183, 187, 254, 258, 260, 263–264, 267, 318–321, 518.

Advokatfiskalernas sociala bakgrund fanns också på 1800-talet inom de högsta samhällsskikten – bland advokatfiskalerna vid landets alla tre hovrätter fanns söner till jurister, officerare och präster samt till olika ämbetsmän (se tabell 7). Från dessa samhällskretsar härstammade över hälften av alla advokatfiskaler som anställdes under 1800-talet. Var tredje advokatfiskal vid Åbo hovrätt var son till en jurist vid samma hovrätt. Endast två av fäderna var präster och tre var borgare, varav en kommerserådet Christian Trapp d.y. som var handelsman i Åbo. Bland de övriga yrken som advokatfiskalernas fäder representerade

76. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 128–131; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter II*, s. 519–525; Kannel, *Viipurin hovioikeus*, s. 317–321.

fanns flera officerare, medan en var läkare och en säteriägare. Den enda adelsmannen som utnämndes till advokatfiskal vid Åbo hovrätt på 1800-talet var friherre Lars Theodor von Hellens.⁷⁷

Vid Vasa hovrätt anställdes på 1800-talet fyra advokatfiskaler som hörde till adessläkter. Juristsönerna i Vasa var jämfört med Åbo få, men däremot fanns sju söner till kyrkoherdar bland advokatfiskalerna. Också ämbetsmännen som var verksamma vid länsstyrelsen – en landshövding, en landskamrer, en kronofogde, en expeditonsfogde och en länsman – såg sina söner bli anställda som advokatfiskaler vid hovrätten. Liksom vid Åbo hovrätt kan man såväl i Vasa som i Viborg märka att söner till officerare och andra yrkesmän, såsom lärare, läkare eller bokförare, under 1800-talet i ökande grad sökte sig till hovrätten och blev advokatfiskaler. Rekryteringen av jurister återspeglar samhällsutvecklingen som hade medfört att antalet statstjänstemän ökat kraftigt i Finland under den autonoma tiden när nya ämbetsverk grundats, och även att officersbanan blivit en möjlighet att avancera. Att hovrättstjänstemännens sociala ställning och börd ännu i början av 1900-talet var viktig framgår av att man tiger om advokatfiskalen Frans Erikssons sociala bakgrund, trots att han år 1910 utnämndes till hovrättspresident i Vasa. Han var nämligen son till Anna Johansdotter Raukko från Lillkyro, som arbetade som piga i Vasa vid mitten av 1800-talet. Den ensamstående moderns son Frans tog efternamnet Eriksson, utbildade sig och gjorde en fin karriär vid Vasa hovrätt.⁷⁸

Advokatfiskalerna vid Viborgs hovrätt behövde inte heller skämmas för sin börd, även om det bland dem fanns en son till en arbetare och en till en hovslagare. Även en blygsam start i livet kunde leda till poster i samhällets topp. Sonen till arbetaränkan Maria Eriksdotter, August Nybergh, skötte såväl advokatfiskals- som assessorstjänsten vid Viborgs hovrätt och utnämndes senare till senator inom senatens ekonomidepartement samt till den första presidenten i Högsta domstolen 1918.⁷⁹

77. Westerlund, *Åbo Hofrätts presidenter* I, s. 73, 290, 297, 300, 305, 310, 312, 317; Westerlund, *Åbo Hofrätts presidenter* II, s. 425, 427, 435, 442–443, 519–521, 522–523, 525.

78. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 41; Matti Klinge, *Kejsartiden. Finlands historia* 3 (Helsingfors 1996), s. 54; Kommunionbok 1850–1856, s. 512a, Vasa församlings arkiv, <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=5385701> (hämtad 10.11.2022).

79. Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 256–258.

Viborgs hovrätt fotograferad på 1890-talet. Källa: Museiverkets historiska bildsamlingar. Fotograf: Karl Emil Ståhlberg.

En annorlunda utgångspunkt hade Pehr Ivar Ekbon, son till hovrättspresidenten Selim Ekbon (1807–1886) i Vasa. Selim Ekbon tjänstgjorde åren 1841–1844 som advokatfiskal vid Viborgs hovrätt. Han blev adlad 1879. Pehr Ivar Ekbon gick i sin fars fotspår – han skötte advokatfiskalstjänsten 1876–1878 och avancerade till hovrättsråd. Den andra advokatfiskalen i Viborg som senare blev adlad var Sune Björkstén, adlad af Björkestén.⁸⁰ Juristsönernas antal bland advokatfiskalerna i Viborg var fem och prästsönernas fyra. Sönerna till tjänstemän som lantmätare, kamrerer, kronofogdar, kanslisters och bokförare var åtta till antalet. Därtill fanns bland advokatfiskalerna fyra söner vars far var antingen läkare, lärare, länsman eller major.⁸¹

Trots den stora variationen på yrken som advokatfiskalernas fäder vid de tre hovrätterna representerade på 1800-talet, rekryterades advokatfiskalerna alltjämt från samhällets övre skikt. Vid Åbo hovrätt var dock en tredjedel av advokatfiskalerna söner till hovrättsjurister, men särskilt i Vasa liknade advokatfiskalernas sociala bakgrund mera situationen i

80. Boström, *Vasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 29; Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 162, 170, 317.

81. Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 136, 156, 168, 173, 254, 260, 264, 267, 318–321.

Åbo på 1700-talet, eftersom de flesta var söner till präster eller handelsmän. Matti Klinge har konstaterat att 1800-talet var byråkratins tidevarv i hela Europa. Administrationen utvecklades och antalet statstjänster ökade. Det uppstod en bildad klass av personer som hade studerat och avlagt examina vid universitet.⁸² Utvecklingen återspeglades också i advokatfiskalernas bakgrund. Under 1800-talet växte ämbetsmannasönernas andel av advokatfiskalerna. Tydligast tog denna utveckling sig uttryck i Viborg, där nästan hälften av advokatfiskalerna kom från ämbetsmannafamiljer.

Advokatfiskalernas juridiska utbildning och hovrättspraktik

På 1800-talet hade alla advokatfiskaler studerat vid Kungliga akademien i Åbo eller Kejserliga Alexandersuniversitetet i Helsingfors (efter 1828), med några få undantag. De fyra advokatfiskalerna som anställdes vid Åbo hovrätt under första hälften av 1800-talet hade alla studerat i Åbo och avlagt en examen som gav kompetens till tjänsterna inom rättsväsendet.⁸³ Av de sju advokatfiskalerna vid Vasa hovrätt under samma tidsperiod hade alla förutom två (uppgift om studieort saknas för en och den andra hade studerat i Uppsala) också studerat i Åbo. Två hade avlagt domarexamen och två en examen för tjänsterna i rättegångsverket.⁸⁴ Även de tre advokatfiskalerna som tjänstgjorde vid Viborgs hovrätt 1839–1849 hade studerat i Åbo. De två första advokatfiskalerna i Viborg, Victor Federley och Selim Ekbohm, avlade även kameralexamen och den tredje, Anders Lille, avlade domarexamen.⁸⁵

Domarexamen infördes i storfurstendömet Finland redan 1817 och den ersatte de äldre examina, hovrättsexamen och ämbetsexamina, som införts vid vissa ämbetsverk år 1776. Domarexamen, liksom andra examina, såsom kameralexamen och lantmäteriexamen, kunde avläggas vid Kejserliga Alexandersuniversitetets juridiska fakultet. Universitetet fick därmed monopol på ämbetsmannautbildning. Rättsexamen var en ämbetsexamen som gav behörighet till domartjänster inom rättsväsendet. Den juridiska utbildningen förnyades i slutet av 1800-talet

82. Klinge, *Kejsartiden*, s. 53–54.

83. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 289, 296; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 519; Rintala, *Tuomarikoulutus*, s. 1209.

84. Boström, *Wasa Hovrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 58, 65, 67, 104, 128, 287, 306.

85. Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 156, 317–318; Klinge, *Kejsartiden*, s. 54.

när allmän rättsexamen infördes. Den var en ämbetsexamen som inte enbart var avsedd för tjänster inom domstolsväsendet utan också för tjänster i kejsarens och generalguvernörens kanslier samt senaten och lantstaten. Examen innefattade bland annat romersk civilrätt, folkrätt, Finlands stats-, finans- och politirätt samt civil-, straff- och processrätt. Tretton advokatfiskaler hade avlagt domarexamen före sin auskultering vid Åbo hovrätt. Gustaf Schybergson, som utnämndes till advokatfiskal 1893, hade avlagt den allmänna rättsexamen.⁸⁶

De flesta advokatfiskaler som anställdes vid Vasa hovrätt under 1800-talet hade avlagt domarexamen eller allmän rättsexamen innan de inledde auskulteringen.⁸⁷ Några hade högre examen, såsom filosofie doktorn Carl Johan Boy (f. 1794 i Sverige) och filosofie magistern Oskar Rewell, som även avlagt *juris utriusque* kandidatexamen, vilket innebar att han var kandidat såväl i romersk som i svensk rätt.⁸⁸ Olof Liljedahl, som var advokatfiskal åren 1811–1814, hade däremot skaffat sina sporrar i arbetslivet. Han hade arbetat som ordförande i kämnärsrätten i Vasa, varit auditor vid Kungliga Österbottens regemente och borgmästare i Uleåborg innan han utnämndes till advokatfiskal.⁸⁹

Vid Viborgs hovrätt hade alla advokatfiskaler avlagt domarexamen eller allmän rättsexamen innan de inledde auskulteringen och tre hade därtill avlagt kameralexamen. Fredrik Antell (1847–1906) var filosofie magister och han hade avlagt *juris utriusque* kandidatexamen 1879 innan han 1880 inledde sin auskultering. Trots den höga utbildningen tog det honom tolv år att avancera till advokatfiskal.⁹⁰

Redan under 1700-talet hade auskulteringen blivit den normala ingångsporten till hovrätten efter universitetsstudier. Alla advokatfiskaler som anställdes vid Åbo hovrätt på 1800-talet hade auskulterat vid Åbo hovrätt, och med undantag av en hade alla även skött domar-

86. Allmän rättsexamen, *Förvaltningshistorisk ordbok*, <https://fho.sls.fi/> (hämtad 28.9.2022); Rintala, *Tuomarikoulutus*, s. 1209; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 70, 299, 304, 309–310, 316; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 424, 426, 434, 441–442, 522–524.

87. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 41, 65, 67–68, 72, 74, 77–78, 80, 84, 104, 106, 110, 114, 253, 259–260, 277, 306.

88. *Ibid.*, s. 65, 87.

89. *Ibid.*, s. 128.

90. Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 135, 156–158, 162, 164, 167, 170, 172, 180, 183, 187, 254, 256, 259, 262, 264, 266, 317–320.

tjänster i häradsrätterna för att sätta sig in i underrätternas verksamhet.⁹¹ Också vid Vasa hovrätt hade alla blivande advokatfiskaler instruerats till juristbanan vid den egna domstolen. Det var endast en som även auskulterade en tid vid Åbo hovrätt. Också auskultanterna vid Vasa hovrätt fick förordnanden att sitta som domare i häradsrätten.⁹² Adolf Gumerus fortsatte arbeta som t.f. häradshövding i fyra år efter auskulteringen. Ytterligare tre blivande advokatfiskaler meriterade sig utanför hovrätten efter auskulteringen. Erik Åkesson arbetade som skrivare vid senatens ekonomidepartement och som extrakopist vid justitiedepartementet, Georg Långhjelm skötte borgmästartjänsten i Kaskö under ett år och Carl Estlander arbetade inom länsstyrelsen och som auditor vid tredje skarpskyttebataljonen i Vasa innan de utnämndes till hovrättskanslister.⁹³

De fyra första advokatfiskalerna vid Viborgs hovrätt hade auskulterat antingen vid Åbo eller Vasa hovrätt, men redan den femte hade avslutat sin auskultering som han påbörjat i Vasa i Viborg. Alla de följande advokatfiskalerna, förutom Alexander Spåre som auskulterade i Åbo, var upplärda i Viborg.⁹⁴ Efter fullgjord hovrättspraktik tilldelades auskultanterna titeln vicehäradshövding.⁹⁵

Auskulteringstidens längd vid Vasa hovrätt under 1800-talet var i genomsnitt 5,9 år – den kortaste auskulteringen varade i två och den längsta i elva år. Det tog ytterligare i genomsnitt 10,9 år att avancera från kanslist till advokatfiskal vid Vasa hovrätt. Kanslisterna Gustaf Aejmelaus och Abraham Boucht lyckades på 1870-talet avancera till advokatfiskal på fem år, men för fyra personer tog det upp till sexton år. Medelåldern för de nyblivna advokatfiskalerna vid Vasa hovrätt

-
91. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 70, 289, 296, 299, 304, 309–310, 317; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 424, 426, 434, 441, 443, 519, 522–524.
92. Se till exempel tjänsteförteckningarna för Gustaf Aejmelaus, Germund Aminoff, August Boucht och Adolf Gumerus, Tjänsteförteckningar 1827–1893, Ba1, Vasa hovrätts arkiv, Riksarkivet, Vasa.
93. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 67, 106, 110, 114, 259.
94. Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 135, 156–159, 162, 164, 167, 170, 172, 180, 183, 187, 254, 256, 259, 262, 264, 266, 317–320.
95. Se till exempel Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 127, 287, 306; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 41, 117, 124, 227, 232, 244, 247, 249, 256, 258, 264; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 378, 381, 390, 404, 516–518; Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 135–136, 156, 159, 162, 164–165, 317–319.

var 41,7 år, när den yngsta utnämnda advokatfiskalen var 31 år och den äldsta 55 år.⁹⁶

Att avancera från auskultant till advokatfiskal i Åbo hovrätt gick något snabbare än i Vasa – det tog i genomsnitt 15,7 år.⁹⁷ I Viborg gick det på ännu kortare tid, i genomsnitt på 14,7 år. I Viborg byttes advokatfiskalerna ut i ganska snabb takt, och därför kunde en nybliven auskultant i bästa fall bli advokatfiskal på 11 år, men det kunde ta upp till 22 år.⁹⁸ För advokatfiskalen i Åbo, Axel Grönvik (1841–1887), som var son till hovrättsrådet Lorentz Grönvik, tog det också endast elva år att uppnå advokatfiskalstjänsten.⁹⁹ Vid Åbo hovrätt var medelåldern för nyutnämnda advokatfiskaler 35,8 år och vid Viborgs hovrätt 38,5 år. Den yngsta nyutnämnda advokatfiskalen vid Åbo hovrätt var 33 år och den äldsta 44 år gammal, vid Viborgs hovrätt 32 respektive 49 år gammal.¹⁰⁰

Hovrättens tjänstehierarki hade många nivåer och liksom under de tidigare århundradena fick man vara beredd på att arbeta sig uppåt i många års tid för att uppnå advokatfiskalstjänsten och ännu högre tjänster. Advokatfiskalstjänsten vid de tre hovrätterna verkar på 1800-talet också ha varit en tjänst som man inte förband sig till att sköta någon längre tid. Vid Åbo hovrätt och Vasa hovrätt skötte cirka 60 procent och vid Viborgs hovrätt 65 procent advokatfiskalstjänsten endast i ett till två år (se tabell 8). Fyra av fem advokatfiskaler vid de tre hovrätterna skötte sin tjänst kortare tid än fem år. Längden på advokatfiskalernas tjänsteperiod på 1800-talet var i medeltal 4,8 år vid Åbo hovrätt, 3 år vid Vasa hovrätt och endast 2,4 år vid Viborgs hovrätt.¹⁰¹

96. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 41, 58, 65–69, 72, 74, 77–80, 84, 86–87, 104–107, 110–111, 114–115, 128–130, 253, 259–260, 277, 287, 306.

97. Westerlund, *Åbo Hofrätts presidenter I*, s. 70–71, 289–290, 296–297, 299–300, 304–305, 309–311, 317; Westerlund, *Åbo Hofrätts presidenter II*, s. 424–426, 434–435, 441–443, 519, 522–524.

98. Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 135, 156–159, 162, 164, 167, 170, 172, 180, 183, 187, 254, 256, 259, 262, 264, 266, 317–321.

99. Westerlund, *Åbo Hofrätts presidenter II*, s. 434–435.

100. Westerlund, *Åbo Hofrätts presidenter I*, s. 70–71, 289–290, 296–297, 299–300, 304–305, 309–311, 317; Westerlund, *Åbo Hofrätts presidenter II*, s. 424–426, 434, 441–443, 519, 522–524; Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 135–136, 156–159, 162, 164–165, 167–168, 170, 172, 180, 183, 187, 254, 256, 259–260, 262, 264, 266, 317–318, 320.

101. Westerlund, *Åbo Hofrätts presidenter II*, s. 519–524; Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 128–131; Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 317–321.

Tabell 8. Advokatfiskalernas tjänsteperioder vid Åbo, Vasa och Viborgs hovrätter på 1800-talet.

Antalet tjänsteår	Åbo	Vasa	Viborg	Totalt
Under 5	14	21	20	55
5–9	0	4	3	7
Över 10	4	1	0	5
Totalt	18	26	23	67

Källor: Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 128–131; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II*, s. 519, 521–524; Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 317–321.

Av de advokatfiskaler som anställdes vid Åbo hovrätt på 1800-talet skötte endast fyra tjänsten en längre tid: Axel Barck, som dog i tjänsten, var advokatfiskal vid Åbo hovrätt åren 1816–1836 och Joachim Tennberg åren 1842–1856, varefter han avancerade till hovrättsråd. Alfred Forsström hann sköta advokatfiskalstjänsten i tio år innan han dog. Den sista advokatfiskalen vid Åbo hovrätt som anställdes på 1800-talet, Gustaf Schybergson, utnämndes till advokatfiskal 1893. Han blev avskedad 1903, men tjänstgjorde ännu åren 1907–1912, fram till sin pensionering.¹⁰² Innehavaren av den längsta advokatfiskalstjänsten vid Vasa hovrätt var Erik Roschier, som skötte den i tolv år mellan 1819 och 1831, varefter han i flera år arbetade som häradshövding i Österbottens östra domsaga.¹⁰³

Advokatfiskalerna vid Viborgs hovrätt byttes ut i snabb takt, tydligen på grund av goda avancemangsmöjligheter (se tabell 9). Liksom tidigare nämns blev advokatfiskalen Selim Ekbom president vid Vasa hovrätt och Georg Palmroth blev vicepresident vid Viborgs hovrätt. Elva advokatfiskaler avancerade till hovrättsråd och sex till assessorer. Advokatfiskalen, senare hovrättsrådet Georg Calonius, avancerade till prokurator i senaten. Calonius hade den längsta tjänsteperioden av advokatfiskalerna vid Viborgs hovrätt, sju år. Fyra advokatfiskaler klättrade inte uppåt på karriärstegen inom Viborgs hovrätt. En dog i tjänsten och tre utnämndes till häradssdomare.¹⁰⁴

102. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter II*, s. 519, 521, 523–524.

103. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 306–307.

104. Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 136, 172, 317–320.

Tabell 9. Advokatfiskalernas karriärutveckling vid Åbo, Vasa och Viborgs hovrätter på 1800-talet.

Karriär inom hovrätten	Åbo	Vasa	Viborg	Totalt
President	1	1	1	3
Vicepresident	0	0	1	1
Hovrättsråd	7	12	11	30
Assessor	5	4	6	15
Advokatfiskal	5	9	4	18
Totalt	18	26	23	67

Källor: Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 128–131; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II*, s. 519–524; Wäinö Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 317–321.

Porträtt av Carl Trapp, målat av Johan Erik Lindh mellan 1830 och 1840. Källa: Finlands nationalmuseums historiska samlingar.

Fem av advokatfiskalerna vid Åbo hovrätt avancerade till assessorer, sju till hovrättsråd och en, Lars Theodor von Hellens, blev hovrättspresident. Fem advokatfiskaler avancerade inte inom hovrätten. Tre av advokatfiskalerna dog i tjänsten, en gick i pension och endast Carl Trapp gjorde karriär utanför hovrätten. Han var advokatfiskal åren 1836–1841, men redan under denna tid blev han vald till direktionsmedlem i Finlands bank. År 1853 utnämndes han till chef för senatens kammar- och räkenskapsexpedition och år 1855 till prokurator.¹⁰⁵

Majoriteten av de tjugosex advokatfiskalerna vid Vasa hovrätt som anställdes under 1800-talet avancerade: fyra blev assessorer, tolv blev hovrättsråd och en blev hovrättspresident. Nio av de tjugosex advokatfiskalerna avancerade inte. Tre av dem dog i tjänsten och sex fortsatte arbeta i underrätterna som häradshövdingar.¹⁰⁶

105. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter I*, s. 519–524.

106. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 128–131, 253–254, 259–260, 277, 287, 306–307.

Avancemangsmöjligheterna på 1800-talet verkar ha varit rätt liknande vid alla de tre hovrätterna. Presidenttjänsterna var sällan vakanta, men två av fem advokatfiskaler vid Åbo hovrätt och nästan hälften av advokatfiskalerna vid Vasa och Viborgs hovrätter kunde nå ända upp till hovrättsrådstjänsten. Advokatfiskalstjänsten var därmed ofta en hållpunkt och språngbräda under hovrättskarriären.

Advokatfiskalernas sociala nätverk på 1800-talet

Advokatfiskalerna som arbetade vid Åbo hovrätt under 1800-talet sökte sina makar i kretsar utanför arbetsgemenskapen (se tabell 10). Äktenskapspartner söktes främst bland officerarnas eller ämbetsmännens döttrar. Kapten Berndt Aminoffs dotter Augusta gifte sig med Adam Lagermarck, och Gustaf Schybergson gifte sig med kaptenen vid livgardets finska skarpskyttebataljon Fredrik af Forselles dotter Anni, för att nämna ett par exempel.¹⁰⁷ Kommerserådet Trapps son, Carl Trapp, gifte inte oväntat in sig i en annan handelsmannasläkt. Hans hustru

Catharina Hollmings far var vicekonsul Gabriel Hollming.¹⁰⁸ Endast Lars Theodor von Hellens, blivande hovrättspresident, gifte sig med sin kollegas dotter. Hovrättsrådet Johan af Heurlin hade visserligen dött två år före Lars Theodor von Hellens gifte sig med hans dotter Johanna Maria. Båda makarna kom från släkter som adlats, så det var inte enbart hovrättskretsen som förenade dem.¹⁰⁹ En fjärdedel av Åbo hovrätts advokatfiskaler på 1800-talet var gifta.

Lars Theodor von Hellens fotograferad i början av 1890-talet. Källa: Museiverkets historiska bildsamlingar.

107. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 290; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 525.

108. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* II, s. 519–520.

109. Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter* I, s. 72, 130, 292–293.

Tabell 10. Giftermålsmönster för advokatfiskalerna vid Åbo, Vasa och Viborgs hovrätter på 1800-talet.

Makans fars yrke	Åbo	Vasa	Viborg	Totalt
Jurist	1	5	4	10
Ämbetsman vid länsstyrelsen	4	7	2	13
Officer	5	1	6	12
Präst	1	5	1	7
Borgare	2	3	4	9
Annat	1	4	5	10
Ogift	5	3	3	11
Uppgift saknas	0	1	0	1
Totalt	19	29	25	73

Observera att en av advokatfiskalerna vid Åbo hovrätt var gift två gånger, en vid Vasa hovrätt två och en tre gånger och vid Viborgs hovrätt var två advokatfiskaler gifta två gånger.

Källor: Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 42, 58, 67, 69, 73, 75, 77–78, 80–81, 85, 88, 105, 107, 111, 115, 128, 130, 254, 260–261, 277, 287, 307; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 I*, s. 73, 290, 297, 300, 305, 310, 312, 317; Westerlund, *Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623–1923 II*, s. 425, 427, 435, 442–443, 519–520, 522–523, 525; Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 136, 156, 158–159, 162, 165, 168, 170, 173, 180, 183, 187, 254, 258, 260, 263–264, 267, 318–321.

Advokatfiskalerna vid Vasa hovrätt gifte sig oftast med döttrar till länsstyrelsens ämbetsmän,¹¹⁰ kyrkoherdar¹¹¹ eller häradshövdingar.¹¹² Gustaf Krabbe, son till hovrättsrådet, senare landshövdingen i Vasa län Carl Krabbe, var advokatfiskal 1816–1819 och gifte sig med landskamrer Johan Silfverbergs dotter Anna.¹¹³ Kronolänsmanssonen, advokatfiskal Abraham Boucht från Utsjoki, gifte sig med länsarkitekt Karl Axel Setterbergs dotter Amelie. Deras son Harald Boucht arbetade som notarie vid Vasa hovrätt.¹¹⁴

110. Boström, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*, s. 58, 67, 75, 128, 254, 277.

111. *Ibid.*, s. 77, 80, 85, 130, 287.

112. *Ibid.*, s. 81, 260, 307.

113. *Ibid.*, s. 58.

114. *Ibid.*, s. 180–181, 277.

Två av advokatfiskalerna gifte sig med sina kollegers döttrar. Erik Åkesson gifte sig med hovrättsrådet Martin Hammarströms dotter Wilhelmina och Johan Sandman med hovrättsassessorn Johan Gottsmans dotter Matilda.¹¹⁵ Vid Vasa hovrätt fanns flera släkter utöver Krabbe och Boucht där sönerna valde samma yrkesbana som sina fäder. En av dem var slakten Carp. Advokatfiskalen Carl Ludvig Carp var son till hovrättsrådet Gustaf Carp, vars far var hovrättsrådet Carl Carp. Carl Ludvig Carp gifte sig med en dotter till en häradshövding, liksom två andra av advokatfiskalerna vid Vasa hovrätt på 1800-talet.¹¹⁶ Också sonen till advokatfiskalen Germund Aminoff och hans hustru Maria Thuring, vars far var handelsman i Kaskö, blev assessor vid Vasa hovrätt.¹¹⁷

Också namnet Rewell förknippas med Vasa hovrätt. Handelsmannen och rådmannen Gabriel Revells son Oskar Rewell gifte sig med en officersdotter. Sofia (Sonja) Blåfield var dotter till generallöjtnanten Ivar Blåfield, som hörde till Finlands äldsta adelssläkt, och till Nadina Gerasimoff, som var född i S:t Petersburg. Advokatfiskal Oskar Rewells son Eero gick i faderns fotspår. Han utnämndes till hovrättspresident i Vasa.¹¹⁸

Den första advokatfiskalen vid Viborgs hovrätt, Victor Federley, född i Sund 1804, gifte sig med en fiskardotter samma år som han sade upp sig från hovrättsrådstjänsten.¹¹⁹ Hans efterträdare på advokatfiskalposten, Selim Ekbohm, gifte sig mer ståndsmässigt med kapten Berndt Aminoffs dotter Fredrika, vars syster som sagt gifte sig med en advokatfiskal vid Åbo hovrätt. Deras son Pehr Ekbohm, även han advokatfiskal vid Viborgs hovrätt, ingick äktenskap med handelsmannen Vendelins dotter från Åbo.¹²⁰

Äktenskapsförbindelserna med slakten Aminoff fortsatte när advokatfiskal Carl Löfgren ingick sitt första äktenskap med Fredrika Aminoff, vars far var major Gustaf Aminoff och mor Maria Ehrnrooth från Jorois. Deras son Karl blev hovrättsråd vid Viborgs hovrätt.

115. Ibid., s. 73, 107.

116. Ibid., s. 67–68, 81, 260, 307.

117. Ibid., s. 125, 261.

118. Ibid., s. 87–88; Marja-Riitta Ylikangas-Annola, *Tuomari, humanisti, hovioikeuden-neuvos Oskar Rewell 1857–1930. Suomenkielisen Vaasan rakentaja* (Vaasa 2008), s. 30.

119. Kannel, *Viipurin hovioikeus 1839–1939*, s. 156.

120. Ibid., s. 170, 318.

Såväl major Aminoffs syster Gustafva som Maria Ehrnrooths syster Catharina hade släktskapsband med Viborgs hovrätts ämbetsmän.¹²¹ Även advokatfiskalerna Nikolai Hornborg och Georg Palmroth gifte sig med officersdöttrar.¹²²

Viborgs hovrätt skilde sig från de två övriga hovrätterna genom att många advokatfiskaler gifte sig med döttrar till hovrättstjänstemän. Följande exempel illustrerar de många släktskapsband som advokatfiskalerna var invävda i. Advokatfiskal Oskar Karstén ingick sitt första äktenskap med hovrättsrådet Johan Selins dotter. Selins son Johan Robert Selin skötte advokatfiskalstjänsten en tid, men han gifte sig liksom många andra advokatfiskaler med en officersdotter.¹²³ Karstens efterträdare på advokatfiskalstjänsten, Johan Hallonblad, gifte sig med handelsmansdottern Anna Wiiger från Uleåborg. Deras son Johan Herman avancerade till assessor vid Viborgs hovrätt. Släkten Hallonblad hade kontakt med Viborgs hovrätt redan via advokatfiskal Hallonblads mormors syster, som var mor till hovrättspresidenten Claes Nordenheim vid Viborgs hovrätt.¹²⁴ Advokatfiskalen Georg Thomés dotter gifte sig i sin tur med hovrättsrådet Einar Stenius, och Oskar Wilskmans dotter med assessor Mikko Lampén. Thomé var själv gift med dottern till en officer, Wilskman med en kaplansdotter.¹²⁵ En av de många advokatfiskaler som hade koppling till Viborgs hovrätt också via sin maka var Rudolf Walldén, vars hustru Hanna Nordgren hade en bror som utnämndes till hovrättsråd på 1900-talet.¹²⁶ En annan var advokatfiskal August Zitting, vars hustru Aina Andersins broder var assessor.¹²⁷ Advokatfiskalerna Georg Calonius och August Nybergh var också gifta med juristdöttrar, men deras svärfäder var häradsdomare.¹²⁸

Advokatfiskalerna – en enhetlig yrkesgrupp

Advokatfiskalerna vid de tre hovrätterna i Åbo, Vasa och Viborg bildar en rätt homogen yrkesgrupp. Deras sociala bakgrund var under hela undersökningsperioden mycket likartad. Deras fäder innehade oftast

121. *Ibid.*, s. 158, 168–169.

122. *Ibid.*, s. 135–136, 164–165.

123. *Ibid.*, s. 167–168, 262–263.

124. *Ibid.*, s. 106, 296, 320.

125. *Ibid.*, s. 180, 206, 208, 254, 298–299.

126. *Ibid.*, s. 191–192, 264.

127. *Ibid.*, s. 266–267, 272–273.

128. *Ibid.*, s. 172–173, 258.

höga tjänster antingen inom hovrätten, andra ämbetsverk eller kyrkan, eller så var de förmögna borgare. Under 1800-talet fanns bland fäderna allt fler officerare och olika ämbetsmän som också erbjöd sina söner högre utbildning och därmed en möjlighet att göra karriär inom hovrätten. Den samhällseliga utvecklingen och inrättandet av nya ämbetsverk i Finland under den autonoma tiden inverkade alltså också på juristkårens sociala sammansättning.

Ett universitet i Åbo gjorde det ekonomiskt lättare för många att söka sig till högre utbildning, vilket kunde öppna dörren till hovrätten där utbildningen kompletterades med auskulteringen, det vill säga hovrättspraktiken. De första advokatfiskalerna i Åbo hade auskulterat i Sverige, men alla de tre hovrätterna kunde snabbt efter sitt grundande inleda handledning av auskultanter. Trots att den juridiska utbildningen på universitetsnivå inleddes redan på 1600-talet förblev auskulteringen ett måste för karriären inom hovrätten. Juristutbildningen utvecklades under 1700- och 1800-talen för att bättre motsvara rättsväsendets behov. Advokatfiskalerna som hade till uppgift att övervaka andra domares tjänstgöring och lagskipning fick en gedigen teoretisk utbildning och de hade fördjupat sig i sitt yrke under en lång tid. Att advokatfiskalerna även hade haft domaruppdrag i häradsrätterna gav dem en djupare insyn i underrätternas verksamhet, vilket kan tänkas ha underlättat skötseln av deras övervakningsuppgift.

Hovrätterna blev alltmer professionella domstolar under undersökningsperioden. Tack vare att juristutbildningen utvecklades blev juristkåren med tiden mer kompetent. Också antalet tjänster inom hovrätterna ökade när Finland så småningom fick inte bara en, utan tre hovrätter. Trots universitetsstudier och examen i juridik var det tidskrävande att avancera inom hovrätten. Antalet tjänsteår var oftast ett avgörande befordringskrav och hovrätterna hade ett stort urval tjänster som erbjöd goda framtidsutsikter. Det första steget efter auskulteringen var dock att få vicehärads hövdingstitel och en kanslistjänst. Att arbeta sig upp i tjänstehierarkin krävde inte bara tid utan också tålmod. Efter auskulteringen, som tog åtminstone några år i anspråk, kunde det ta ytterligare tio år eller längre att nå advokatfiskalsposten, men många siktade ännu högre, mot assessors- och hovrättsrådstjänster. Meriter och anciennitet var viktiga befordringskrav. Några få lyckades nå toppen och bli utnämnda till hovrättspresident. Mödan belönades ofta med adelsvärdighet ifall man inte redan var född i en

adelssläkt. Antalet adliga hovrättsjurister var dock redan på 1800-talet på tillbakagång.

Advokatfiskalens uppgift som åklagare i tjänstefelsärenden kan ha tilltalat en del av tjänsteinnehavarna eftersom de ibland skötte tjänsten i till och med tio till tjugio år. Skötseln av advokatfiskalstjänsten tycks dock för många endast ha varit ett måste. Under 1600- och 1700-talen skötte hälften av advokatfiskalerna vid Åbo hovrätt tjänsten kortare tid än fem år. På 1800-talet skötte fyra femtedelar av alla advokatfiskaler vid de tre hovrätterna sin tjänst kortare tid än fem år. Tjänstperiodens längd blev förstås kortare om högre tjänster blev vakanta och om den egna kompetensen var konkurrenskraftig. På 1600- och 1700-talen avancerade nästan fyra av fem advokatfiskaler till högre tjänster inom hovrätten, och under 1800-talet utnämndes nästan tre fjärdedelar av advokatfiskalerna till assessors- eller hovrättsrådstjänster och i bästa fall till hovrättspresident. En del av advokatfiskalerna sökte anställning utanför hovrätten där karriären kunde fortsätta exempelvis som häradsdomare eller ämbetsman vid senaten.

Med hjälp av matrikeluppgifterna om advokatfiskalernas sociala tillhörighet, utbildning och karriärutveckling har jag skissat upp en kollektivbiografi. Advokatfiskalernas sociala tillhörighet, det vill säga deras faders yrken och deras egen sociala status som hovrättstjänstemän kunde vara en fördel på äktenskapsmarknaden. Äktenskap med döttrar till olika ämbetsmän och borgare, men också med hovrättsjuristers döttrar, förekom särskilt ofta under 1600- och 1700-talen vid Åbo hovrätt. På 1800-talet ingicks en knapp tredjedel av äktenskapen med döttrar vars fäder var antingen jurister eller länsstyrelsens ämbetsmän vid de tre hovrätterna.

Att se på släktbanden är inte ovidkommande med tanke på advokatfiskalernas tjänstgöring. Advokatfiskalerna övervakade inte bara rättsväsendet på landsbygden utan även städernas rättsinstanser – rådstugurätten och kämnärsrätten – samt länsstyrelsernas arbete. Släktskapsförbindelserna lyfter fram en lojalitetsaspekt och inte minst frågor kring jäv. Studiet av advokatfiskalernas utbildning, karriär och sociala ställning ger ett perspektiv på studiet av advokatfiskalernas yrkesutövning med fokus på korrupta beteenden, tjänstefel och slarv bland ämbetsmännen.